

9.Sınıf Tarih Türk-İslam Devletlerinde Kültür Konu Anlatımı

Devlet Yönetimi. Ülke, hanedanın ortak malı sayıldı. Kut anlayışı devam etti. Hükümdarlık alametleri: hutbe okutmak para bastırmak, halifeden menşur (onay) alınması, sancak, taht, tuğ, nevbet(davul), hilat giyme ve kılıç kuşanma idi. Kurultayın yerini divan aldı. Devlet işleri görüşülürdü. (Divan-ı Saltanat)

Hükümdarlık Unvanları

İslamiyetle birlikte hükümdarlık unvanları da değişmiştir. Karahanlılarla birlikte hakan yerine Arslan Han yabgu yerine Buğra Han Şad yerine İlig Han kullanılmaya başlandı.

Gaznelierde Emir ve Sultan gibi unvanlar kullanılmaya başlandı.

Hükümdarlık Sembolleri

Tıraz: özel giysi

Tuğra: Mühür

Nevbet: Davul

Menşur: Halifeden alınan onay

Çetr

Alem

Saray Görevlileri

Melik: Şehzadelerin eyaletlerde vali olarak görevlendirilmesidir.

Çaşnigir: Sultanın yemeklerini tadan kişidir.

Candar: Sarayı korumakla görevli olan kişidir.

Alem: Devletin bayrağını taşımakla görevlidir.

Camedar: sultanın kıyafetlerinden sorumludur.

Hacibül hüccab: Saray çalışanlarının başında bulunan kişidir.

Tuğra (İnşa) Divanı: İç ve dış yazışmalar

Divan-ı Mezalim: Halkın şikâyetlerinin görüşüldüğü yer

İstifa Divanı: Mali işler

Naip: Hükümdar ülkede olmayınca yerine bakardı. (Nibayet-i Saltanat)

Arz Divanı: Ordunun ihtiyaçları (Emir-i Arz => Askeri işlerden sorumluydu)

İşraf Divanı: devlet işlerinin denetimiyle ilgili işler (Müşrif)

Ülke Yönetimi: Selçuklularda ilk parayı bastıran Tuğrul Bey'dir. Ülke eyaletlere ayrıldı. Hanedan mensupları yönetici olarak atandı.

Eyaletlere Şihne, Amid unvanlı valiler atandı. Eyaletlerde davalara kadılar bakardı. Ekonomik işleri muhtesipler kontrol ederdi.

Ordu

Gulaman-ı Saray: Devşirme asıllıydı. Saray muhafızları, sürekli asker olup 3 ayda bir maaş alırlardı.

İkta Askerleri: İkta sahiplerince yetiştirilen atlı askerlerdi. Masraflarını ikta sahipleri karşılardı.

Yardımcı Kuvvetler: Bağlı beylik ve devletlerden gelen askerler ve gönüllülerden oluşurdu.

Hassa Ordusu: Merkez ordusudur. Türkmenlerden oluşurdu.

Bilim. Karahanlıların yaptırdığı Semerkant Medresesi ile Alparslan Dönemi'nde Bağdat'taki Nizamiye Medresesi önemliydi. Nizamiye Medresesi dünyanın ilk üniversitesi sayılmaktadır.

Harezmi: Bağdat'ta Beytü'l-Hikme'de cebirle ilgili önemli çalışmalar yaptı.

Farabi: 160 eser yazdı. En önemli eseri İshaü'l-Ulum (ilimlerin tasnifi) adlı kitabı ile bilimleri ilk defa sınıflandırmıştır. Kendisine "Muallim-i Sani" denilmektedir. Türk dünyasına pozitif bilimlerin temelini atmıştır.

Biruni: 16 maddenin özgül ağırlığını gerçeğe yakın tespit etmiştir. Enlem ve boylam dairelerini de tespit etti. Güneş etrafında 1 yıl dönüşü hesapladı.

İbn-i Sina: "el-Kanun Fi't- Tıp" adlı eseri Avrupa'da okutuldu. Kalp ve beyin üzerine çalışmış küçük ve büyük kan dolaşımını keşfetmiştir. Ruh hastalıklarını sevgi şefkat ve müzikle tedavi etme yöntemlerini geliştirdi.

Utbi: "Tarih-i Yemin" adlı eserinde dönemin olaylarını anlatmıştır.

İbn-i Rüşd: Akılcılığı savunmuş, felsefe, tıp, astronomi alanında çalışmıştır.

İbn-i Haldun: Tarihçidir. "Mukaddime" adlı eseriyle ünlenmiştir.

Er-Razi: Kimyager ve felsefecidir.

İbn-i Batuta: Coğrafyacısıdır.

İbn-i Türk: Cebircidir.

ÖRNEK SORU Selçuklularda resmi yazışmalar Farsça idi. Medreselerde eğitim Arapça yapılıyordu. Halk ve ordu kesimi ise Türkçe konuşuyordu.

Bu durum, Selçuklularda aşağıdakilerden hangisine neden olmuştur?

- A)Ordudaki asker sayısının azalmasına
- B)Yöneticiler ile halk arasındaki bağların güçlenmesine
- C) Türk dilindeki gelişmenin yavaşlamasına
- D) Yabancıların siyasal baskılarının önlenmesine
- E)Yönetimde bilim adamlarının söz sahibi olmasına

ÇÖZÜM: Büyük Selçukluların Arapça ve Farsçaya önem vermesi Türkçenin gelişimine olumsuz etkilerde bulunmuştur. YANIT C

Hukuk: Şer'i hukuka kadılar bakardı. (Başkanına Kadil Kudat denirdi)

Toprak Yönetimi:

Miri arazi: Devlete ait topraklara denirdi.

Has Arazi: Hükümdar ve ailesine ait topraklar. Saray giderlerini karşılardı.

İkta Arazi: Gelirleri hizmet veya maaş karşılığı olarak komutanlara, askerlere devlet adamlarına verilen topraklardır. Devlet asker yetiştiriyordu.

Haraci Arazi: Müslüman olmayanların elindeki arazi karşılığı vergi ödemesidir.

Vakıf Arazi: Gelirleri cami, medrese, hastane gibi sosyal amaçlarda kullanılırdı.

Mülk Arazi: Kişiyeye ait arazilerdir. Her türlü tasarruf hakkı kişiyeye aittir.

Sosyal ve Ekonomik Hayat: Şehirlerde yaşayanlar, ticaret, zanaatkârlık ve esnaflık yaparlardı. Köylerde yaşayanlar, tarım yaparlardı. Göçebe hayvancılıkla uğraşırlardı. Türk- İslam devletleri ticaret yolları üzerinde buldukları için kervansaraylar yaptırdılar. Esnafların mesleki örgütü ahilik; esnaflar arası dayanışmayı, üretimde kaliteyi ve disiplini sağlıyordu. Selçuklularda ilk parayı Tuğrul Bey bastırdı.

ÖNEMLİ HATIRLATMA: Donanma sadece Türkiye Selçuklularında var. Donanmanın başı, Reisü'l-Bahr ya da melikü's-sevahil

Dil – Edebiyat – Sanat

KARAHANLILAR

Uygur alfabesini kullanmışlardır. Resmi dil, eğitim ve edebiyat dili olarak Türkçe'yi kullandılar.

Kutadgu Bilig – Yusuf Has Hacip: Türk-İslam edebiyatının ilk eseridir. Yusuf Has Hacip, eserini Doğu Karahanlı hükümarı Uluğ Kara Buğra Han'a sunmuştur. Siyasetname özelliği vardır.

Divanü Lügati't Türk – Kaşgarlı Mahmut: Türk tarihinin ilk sözlüğüdür. Kaşgarlı Mahmut, Abbasi halifesi Muktedi Billah'a sunmuştur. Araplara Türkçe'nin zenginliğini öğretmek amacıyla yazılmıştır. Türk Dünyası haritası da yer almaktadır.

Atabetül Hakayık – Edip Ahmet Yükneki: Manzum eserdir.

Divan-ı Hikmet – Hoca Ahmet Yesevi: Tasavvufi bir eserdir.

GAZNELİLER

Resmi dili Farsça olmasına rağmen Türkçe'yi de kullanmışlardır.

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ

Arapça'yı din ve bilim dili, Farsça'yı ise edebiyat ve devlet dili olarak kullandı. Sarayda ve orduda ise Türkçe konuşuldu.

Büyük Seluklu hükümdarı Alparslan döneminde Nizamülmülk tarafından Nizamiye Medresleri kuruldu.

Bilim İnsanları

Eş-Şirazi

Cüveyni

Er-Razi

Ömer Hayyam

İsfizari

El-Vasiti

El-Hazini: Enlem ve boylam gösteren Zic Senceri'yi hazırladı.

Enveri

Sanat

Kümbet, Selçuklu mimarisinde görülen en önemli özelliktir.

Selçuklularda süsleme, kitabe, hat, minyatür, tezhip, halı, kilim ve çini gibi sanatlar da görülmektedir.

ÖRNEK SORU. Aşağıdakilerden hangisi, Türklerin İslam dünyasına olan katkılarından biri değildir?

- A) Abbasiler Dönemi'nde devletin Bizans'a karşı korunması
- B) Gazneliler Dönemi'nde İslamiyet'in Hindistan'a kadar yayılması
- C) Endülüs Emevileri Dönemi'nde İslamiyet'in İspanya'da yayılması
- D) Anadolu Selçuklular Dönemi'nde Haçlılara karşı başarılar elde edilmesi
- E) Büyük Selçuklular Dönemi'nde İslamiyet'in Anadolu'da yayılması

ÇÖZÜM: Türkler İslam dünyasını Bizans'a, haçlılara karşı korumuşlar, Müslümanlığı Hindistan'a kadar yaymışlar, Anadolu'ya hâkim kılmışlardır. Fakat İslam'ın İspanya'ya yayılması Araplara aittir. YANIT C